

Кляп М. І.

к. пед. н., доцент, доцент кафедри фізичної реабілітації

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

e-mail: klyap.marianna@uzhnu.edu.ua

Україна, м. Ужгород

Окремі аспекти корекції мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення

Стаття висвітлює деякі особливості організації корекційної логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку як важливого етапу підготовки до навчання у школі.

Метою статті є проаналізувати окремі напрями подолання лексико-граматичних порушень мовлення дошкільнят із загальним недорозвиненням мовлення в умовах навчального закладу.

У дослідженні використано методи аналізу, порівняння, систематизації.

На підставі проаналізованих вітчизняних та зарубіжних корекційних програм для дітей з вадами мовлення запропоновано реалізовувати програму, що містить два підходи (формування лексичної та граматичної складових мовлення). У ході занять на основі доступних лексичних тем передбачається розширення словникового запасу, формування граматичної сторони мовлення, навичок зв'язного мовлення з використанням ігор і вправ. У результаті занять також розвиватиметься увага, уява, мислення та творчі здібності дитини.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, лексико-граматичні складові мовлення, корекційні програми, подолання вад мовлення, діти старшого дошкільного віку.

Постановка проблеми. Основне завдання дошкільного виховання – це формування особистості дитини, її життєвої та соціальної компетентності, в тому числі мовленнєвої компетентності, що є важливою складовою підготовки до навчання дитини в школі. Рівень сформованості фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення дитини визначає рівень опанування навчальною діяльністю, шкільними знаннями, уміннями і навичками відповідно до програмних вимог. Негативний вплив на оволодіння читанням і письмом у початкових класах може мати порушення процесу формулювання виразу, не виконання в повному обсязі мисленнєво-пізнавальної функції. Тому формування правильного усного мовлення дітей дошкільного віку є одним із найважливіших завдань при підготовці до школи.

Різним аспектам розвитку мовлення дітей-дошкільнят, у тому числі із загальним недорозвиненням, присвячені дослідження М.Шеремет, Л.Волкової, К.Крутій, Є.Соботович, Р.Лєвіної, Т.Філічевої та ін. У всіх працях підкреслюється важливість розвитку словникового запасу, граматичної будови, фразового та зв'язного мовлення у процесі формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Однак проблема корекції загального нерозвинення мовлення у дітей старшого дошкільного віку, підвищення їх мовленнєвої активності залишається актуальною, цей процес необхідно удосконалювати, шукати нові підходи для його оптимізації.

Метою повідомлення є проаналізувати деякі напрями і зміст подолання порушень лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня старшого дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Порушення мовленнєвого розвитку спостерігаються у дітей як з нормальним розвитком, так й з різними психофізичними вадами. Негативний вплив на розвиток мовлення мають ураження кіркових та підкіркових структур мозку, зокрема гностичних та

моторних зон, зорової, слухової функцій, інтелектуальні порушення, несприятливі умови життя і виховання дітей. Порушуються різні компоненти мовленнєвої діяльності: звуковимовна сторона, фонематичні процеси, лексична і граматична будова, смислова сторона мовлення. Первинна патологія мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення гальмує формування потенційно збережених розумових здібностей, перешкоджаючи нормальному функціонуванню інтелекту. Проте у міру формування словесного мовлення й усунення власне мовленнєвих труднощів їх інтелектуальний розвиток наближається до норми [1, с.28; 2].

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) — це різні та чисельні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушено формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що відносяться до її звукової та смислової сторони, при нормальному слухові та інтелекті. При ЗНМ порушуються всі компоненти мовлення: фонематичні процеси, звуковимова, словниковий запас, граматична будова та зв'язне мовлення, найсуттєвіші недоліки виявляються під час засвоєння й використання дітьми лексики та граматики рідної мови [3, с.235; 4, с. 9].

Виділяють чотири рівні мовленнєвого недорозвитку при ЗНМ, що відображають типовий стан компонентів мовлення. Кожен рівень характеризується певним співвідношенням первинного дефекту і вторинних проявів, що затримують формування мовленнєвих і немовленнєвих компонентів в цілому. Перехід з одного рівня на інший визначається появою нових мовленнєвих можливостей, підвищенням мовленнєвої активності, зміною мотиваційної основи мовлення та її предметно-смислового змісту, мобілізацією компенсаторних функцій [3, с.245-258]. Індивідуальний темп просування дитини визначається тяжкістю первинного дефекту і його формою.

Перший рівень загального недорозвинення мовлення характеризується повною або майже повною відсутністю словесних засобів спілкування у віці, коли у дітей, що розвиваються нормально, мовлення в основному сформоване,

фразове мовлення відсутнє взагалі, майже повністю відсутнє розуміння значень граматичних змін слів. Другий рівень ЗНМ характеризується більш високою мовленнєвою активністю дітей, у них з'являється фразове мовлення, але воно вельми спотворене в фонетичному і граматичному відношенні. Третій рівень ЗНМ характеризується наявністю розгорнутого фразового мовлення зі значним лексико-граматичним і фонетико-фонематичним недорозвиненнями. Звукова сторона мовлення більш сформована, але ще спостерігаються такі типові помилки як заміна звуків більш простими за артикуляцією та недиференційована вимова свистячих, шиплячих звуків, африкатів і сонорів, наявні порушення структури слова, змішування смислових значень слів, близьких за звучанням. У сучасній науковій літературі визначають ще одну категорію дітей, яка виявляється за межами вище описаних рівнів і може бути визначена як IV-й рівень порушень мовленнєвого розвитку — нерізко виражене недорозвинення мовлення у дітей 7-го року життя [3, с.256-258].

У дітей із ЗНМ III рівня страждають всі складові лексико-граматичної сторони мовлення: словозміна, словотворення та синтаксична будова речення. Зокрема, у цієї категорії дітей у вільних висловлюваннях переважають прості поширені речення, майже не використовуються складні конструкції. Відмічаються аграматизми: помилки в узгодженні числівників з іменниками, прикметників з іменниками в роді, числі та відмінку. Розуміння та використання граматичних форм дітьми із ЗНМ III рівня також характеризуються особливостями. За даними дослідження Л.Трофіменко: наявне недостатнє розрізнення однини та множини іменників, дієслів - понад 50% випадків, прикметників – біля 35% (результати отримані при попарному пред'явленні картинок, на яких зображено один або декілька предметів) [5, с. 34-40]. Розуміння зверненого мовлення наближається до норми. Відмічається недостатнє розуміння змін значення слів за допомогою префіксів, суфіксів; спостерігаються труднощі в розрізненні морфологічних елементів, що виражають значення числа та роду, розуміння логіко-граматичних структур, що виражають причинно-наслідкові, часові та просторові відношення. Глибоке

вивчення всіх сторін мовлення дозволяє констатувати, що усі компоненти мовлення: лексика, граматики, фонетика, зв'язне мовлення, звуковимовна — залишаються у таких дітей недорозвиненими [1, с. 25; 3, с.256].

Отже, лексико-граматична сторона мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня потребує корекційно-логопедичної роботи, що може відбуватися в умовах ДНЗ на логопедичних, музичних заняттях, на заняттях з вихователями та з іншими спеціалістами.

Закон України “Про дошкільну освіту”, Базовий компонент дошкільної освіти, Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку наголошують на обов’язковій логопедичній допомозі дітям із ЗНМ, формуванні мовленнєвої компетенції дитини, що передбачає вільне володіння засобами рідної мови, всіма її видами і типами, здатність міркувати, логічно і послідовно висловлювати свої думки, пояснювати, доводити власні судження і переконання.

Логопедична робота повинна відбуватися на основі Програм навчання і виховання дітей дошкільного віку «Малютко», «Зернятко», «Дитина в дошкільні роки», «Дитина і довкілля» для масових дитячих садків, а також спеціальних програм типових та авторських для корекційно-розвиваючого навчання дітей з порушеннями мовлення [6; 7].

Крім окремих апробованих вітчизняних корекційних програм учителі-логопеди часто використовують російські системи «Програми дошкільних освітніх установ компенсуючого типу для дітей з порушеннями мовлення» (2008), авторами якої є Г. Чіркїна, А. Лагутїна [7]. Тут розкриті варіативні можливості для формування комунікативних здібностей, мовленнєвого і загального психічного розвитку дитини дошкільного віку, що, у свою чергу, сприятиме її успішній соціалізації. Програма “Корекційне навчання та виховання дітей п’ятирічного віку із ЗНМ” Т. Філічевої, Г. Чиркіної (2004) визначає завдання навчання, що запропоновані за періодами [8]. Метою програми є корекція мовлення в процесі навчання і виховання. У першому періоді заняття з

розвитку лексико-граматичної сторони мовлення логопед проводить два рази на тиждень, у другому — три рази, в третьому — чотири. Попри значну кількість різних програм (Н.Ніщевої, Т.Ткаченко, Л.Соломахи) цікавий підхід запропоновано у програмі «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ II-III рівня» Л. Трофименко, яка розроблена у 2007 році та включає основні напрями формування і розвитку мовлення дітей: формування лексичної сторони мовлення; формування граматичної сторони мовлення; формування зв'язного мовлення; формування фонетико-фонематичної сторони мовлення [5, с.34-40]. Охарактеризовані нами програми є науково-методичною основою організації корекційно-розвиваючого навчання дітей із ЗНМ в умовах ДНЗ й розраховані на логопедів дошкільних закладів компенсуючого типу, надають педагогам можливість більш диференційовано підійти до організації корекційної роботи у підгрупах й на індивідуальних заняттях з дітьми, реалізувати циклічність у вивченні матеріалу.

Навчання та виховання дітей із ЗНМ дошкільного віку здійснюється в спеціальних логопедичних групах. Корекційно-виховна робота з дітьми, що мають різний рівень мовленнєвого розвитку, проводиться згідно «Типового положення про дошкільні установи для дітей з порушеннями мови». Завдання й зміст логопедичної роботи впливають із аналізу структури мовленнєвого порушення, а також збережених і компенсаторних можливостей дітей. Послідовність логопедичної роботи над лексико-граматичною стороною мовлення, зокрема засвоєння конструкцій речень, граматичних форм визначається тим, як відбувається розвиток мовлення в нормі. Навчальний матеріал, методичні прийоми кожного етапу роботи передбачають поступове ускладнення, але з обов'язковою опорою на те, що в дитини вже сформувалося спонтанно або в результаті попередньої логопедичної роботи [3, с.285].

З огляду на вікові, характерні особливості дітей з порушеннями мовлення, зокрема виражений мовленнєвий негативізм, знижену емоційну активність, необхідно з перших же занять створювати в дитини гарний настрій, бажання «гратися» (займатися) з логопедом, активно контактувати з ним та ін.

Корекційно-виховна робота має бути спрямована на навчання правильного мовлення і виховання особистості дитини. При цьому важливе розуміння загальнодидактичних закономірностей, які відображають розвивальний і виховний вплив корекційно-мовленнєвого процесу, зокрема актуальні рівні та зону найближчого розвитку мовлення, мислення і моторики дитини. Успіх перших кроків багато в чому визначається тим, наскільки логопед зможе встановити контакт, зацікавити дитину, організувати захоплюючу для нього ситуацію, створити стимул для наслідування. З найперших занять використовуються варіанти різних вправ, спрямованих, насамперед, на розвиток у дитини активної уваги, уміння вслухатися у звернене до нього мовлення, виконувати завдання на основі словесних конструкцій. При цьому уточнюються значення ряду слів - назв предметів, дій, ознак. Важливо, щоб предметний словник носив конкретний характер, а дії були наочними, що легко піддаються демонстрації. Основна мета роботи з усунення недоліків у розвитку лексико-граматичних засобів мовлення у дітей із ЗНМ полягає у формуванні передумов повноцінного засвоєння знань про системність семантичних полів, парадигматичні й синтагматичні зв'язки слів, контекстуальні значення слів [3, с.292-295; 8, с.42-48].

Сучасний рівень наукових знань про мову, мовлення та мовленнєву діяльність потребує переоцінки й уточнення основних підходів, принципів і засобів організації та проведення корекційної роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Традиційні моделі, що й досі найуживаніші в масових і спеціальних дошкільних закладах для дітей із ЗНМ, націлені переважно на розвиток мовлення дитини шляхом нарощення обсягу лінгвістичних одиниць, що використовуються дитиною в мовленні. Але нарощення обсягу лінгвістичних одиниць в умовах дезонтогенезу супроводжується значними труднощами, потребує значної затрати часу. Більше того, орієнтованість корекції лише на зовнішній бік мовлення та недостатнє врахування внутрішніх патологічних механізмів, що зумовлюють мовленнєвий дефект, досить часто лише маскують ваду та привчають дітей до постійного логопедичного супроводу. Саме це

зумовлює необхідність перегляду змісту і напрямів навчання дітей із ЗНМ. Нарощування обсягу лінгвістичних одиниць, якими володіє дитина, не має стати самоціллю. Основним завданням логопедичної корекції є формування у дітей порушених психологічних механізмів, які забезпечують розвиток мовлення [3, с.258-261]. На нашу думку, саме це має створити умови для збагачення мовленнєвого досвіду дитини, засвоєння нею мовних знань та якісного їх використання в мовленнєвій комунікації. Окрім того, формування зазначених механізмів розкриває можливості для перетворення мовлення дитини в повноцінну систему, здатну до саморозвитку та саморегуляції, максимально наближаючи її до рівня вікової норми. Методика повинна бути спрямована на формування бази або основи мовленнєвої системи. В основі корекції мають бути види робіт, які сприяють формуванню пізнавальної сфери і семантичної сторони мовлення. З цією метою необхідно, передусім, розвивати мовленнєво-мисленнєві здібності дитини, що лежать в основі переходу від загального до окремого і навпаки, а також протиставлення вербальних елементів за змістоутворюючими ознаками. Вся система вправ має бути націлена не на заучування окремих вербальних одиниць, а на побудову цілісної системи [8, с.126-131].

Багато дослідників висловлюють думки щодо побудови системи за тематичним принципом, що сприяє його засвоєнню і запам'ятовуванню, в той час як багаторазове повторення слова дозволяє швидше вводити його в активне мовлення. Для підвищення ефективності словникової роботи рекомендується знайомити дитину зі словом у контексті її практичної діяльності - при ліпленні, малюванні, ручній праці [1, с.56-62; 4, с. 102-106]. Програма з розвитку мовлення дітей із ЗНМ має спеціальні підрозділи - це, перш за все, робота над словом, робота над реченням, робота над зв'язним мовленням тощо.

Пропонований нами зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ містить два напрями. Перший напрям - формування лексичної складової мовлення. Цей напрям є одним із

найголовніших, оскільки забезпечує розвиток активного і пасивного словника дитини, доступного розумінню й відтворенню, повноцінне розуміння інформації, що надходить ззовні й утворює власні мовленнєві вислови, якими дошкільник може повідомити свої думки, прохання, переживання, ідеї тощо. Цей напрям реалізується через формування різних рівнів лексичних узагальнень, збагачення активного словникового запасу та розвиток лексичної системності. Другий напрям реалізується через формування граматичної складової мовлення шляхом фразового та зв'язного мовлення. Ця складова відображає закріплені в мовленні способи кодування інформації й систему складних відношень, що виникають між предметами, явищами, їх ознаками, діями, властивостями тощо в довкіллі. Складність граматичного кодування відображається у системі граматичних категорій, синтаксичних конструкцій тощо. Оволодіння нею в нормі відбувається протягом усього дошкільного віку. Цей напрям проявляється через розвиток морфологічної системи словотворення, засвоєння дитиною розгалуженої системи граматичних уточнень (число, рід, час, відмінок) та формування синтаксичної складової мовлення.

З урахуванням провідної діяльності дітей дошкільного віку засвоєння, закріплення і узагальнення лексичного та граматичного матеріалу здійснюється, як правило, в грі. В системі логопедичної роботи щодо формуванню лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ може бути використана серія дидактичних ігор-занять.

Важливим фактором є робота логопеда з батьками, таким чином батьки будуть знати і вміти, як виконувати домашні завдання логопеда зі своєю дитиною, а це покращить ефективність корекційної роботи. Режим дня й сітка занять логопеда й вихователя будується з врахуванням вікових, мовленнєвих й індивідуальних особливостей дітей, а також розв'язуваних у процесі навчання й виховання корекційних завдань. Спільна робота логопеда, вихователя та батьків створюють систему психолого-педагогічного супроводу у корекційній роботі з дитиною, що має порушення мовлення.

На першому році навчання п'ятирічні діти із ЗНМ не можуть повноцінно опанувати матеріалом на фронтальних заняттях із всією групою. Тому доцільно для проведення фронтальних логопедичних, а також частково і виховних занять ділити групу на дві підгрупи з урахуванням рівня мовленнєвого розвитку. Передбачаються види занять, спрямованих на формування: зв'язного мовлення; словникового запасу, граматичної будови; вимови. Кількість занять, що реалізують корекційно-розвиваючі завдання, міняється залежно від періоду навчання.

У першому періоді навчання фронтальні заняття (з підгрупою) з формування лексико-граматичної сторони мовлення й розвитку зв'язного мовлення проводяться 2 рази на тиждень. У другому періоді навчання мовленнєві можливості дітей зростають: фронтальні заняття щодо формування лексико-граматичної сторони мовлення й розвитку зв'язної мови проводяться 3 рази на тиждень. Логопедичні заняття залежно від конкретних завдань і етапів корекції мовлення поділяються на: заняття щодо формування лексико-граматичної сторони мовлення, фонетико-фонематичної сторони мовлення та розвитку зв'язного мовлення.

Заняття щодо формування лексико-граматичної сторони мовлення поділяються на заняття з формування словникового запасу та заняття з формування граматичного складу. Основними завданнями цих занять є розвиток розуміння мовлення; уточнення й розширення словникового запасу; формування узагальнюючих понять; формування практичних навичок словотворення й словозміни; уміння вживати прості розповсюджені речення та деякі види складних синтаксичних структур. Таким чином перед логопедом висувуються завдання і вимоги щодо організації логопедичної роботи, що зумовлює необхідність розроблення змісту визначених раніше напрямів корекції з метою забезпечення формування лексико-граматичної сторони мовлення. У зв'язку з цим, нами була запропонована Програма логопедичної роботи по подоланню ЗНМ III рівня у дітей старшого дошкільного віку. Оскільки специфіка

логопедичної роботи полягає в усуненні порушень всіх компонентів мовлення, то корекція мовлення - це тривалий процес, що передбачає певні окремі самостійні напрями і етапи роботи. Нами був розроблений детально зміст за лексичним і граматичним напрямом на основі Програми розвитку, навчання та виховання “Дитина в дошкільні роки” К. Крутій [9], а саме: перспективне та щоденне планування логопедичної роботи за лексичними темами; конкретний зміст за лексичним напрямом; конкретний зміст за граматичним напрямом. Як засоби підвищення рівня розвитку лексичної та граматичної складових мовлення у зміст були включені дидактичні ігри, ігрові вправи та завдання, доступні й динамічні за структурою та образні й емоційні за змістом (пори року, місяці, народні свята, овочі, фрукти, домашні та дикі тварини, тощо).

Основною метою занять має бути розширення словникового запасу, формування граматичної сторони мовлення й навичок зв'язного мовлення у всіх ситуаціях спілкування протягом дванадцяти тижнів з широким використанням ігор і вправ, використання творчих завдань не тільки на заняттях, але і в ситуаціях повсякденного життя. У ході занять передбачається розвивати увагу, мовленнєву увагу, мислення, зв'язне мовлення, творчі здібності, адже розвиток цих умінь сприяє розвитку лексико-граматичної сторони мовлення. У запропонованій системі логопедичного впливу широко використовуються добре відомі у логопедії методи та прийоми розвитку мовлення дошкільників (А. Богуш, Т.Філічева, Г.Чиркіна, Є.Соботович, Н.Серебрякова, О. Мастюкова та ін).

Заняття мають будуватися на основі чітко визначеної теми, мети з конкретним дозуванням лексики, яку діти повинні засвоїти в активному мовленні згідно лексичної теми, відбирається граматичний матеріал з урахуванням етапу корекційного навчання, зростаючої складності, включаються різноманітні ігрові й дидактичні вправи для розвитку розумової діяльності, складних форм сприйняття й уваги. Поповнення, уточнення й активізація словника на заняттях з розвитку мовлення й ознайомлення з навколишнім доцільно здійснювати відповідно до лексичних тем, у рамках яких проводяться

різні ігри й вправи по формуванню граматичної сторони мовлення.

Пропоновані лексичний і граматичний напрями та зміст на основі Програми розвитку, навчання та виховання “Дитина в дошкільні роки” К. Крутій [9] із корекції лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня сприяють підвищенню ефективності корекційно-розвивального впливу на дітей зазначеної групи.

Висновки. Нами визначені провідні напрями подолання ЗНМ III рівня у дітей старшого дошкільного віку, а саме: формування лексичної складової та граматичної складової мовлення. Формування лексичної складової мовлення включає: формування різних рівнів лексичних узагальнень; розвиток володіння усіма частинами мови; розвиток лексичної системності. Формування граматичної складової мовлення включає: засвоєння дитиною розгалуженої системи граматичних уточнень, що виражають числові, родові, часові, відмінкові відношення; розвиток морфологічної системи словотвору та формування різних типів синтаксичних конструкцій на рівні словосполучення та узгодження, керування на рівні речення. Оскільки логопедична робота носить цілісний характер, то для дітей із ЗНМ є важливим не тільки оволодіння мовленнєвими навичками, а й методами і прийомами самостійного використання їх на практиці. Подальші дослідження доцільно проводити у напрямку вивчення можливості інтенсифікації корекційної роботи із врахуванням порушених у дітей психологічних механізмів, які забезпечують розвиток мовлення.

Література

1. Дарда С.М. Корекційні заняття з логопедії в ДНЗ: у 2 частинах. Частина 1 /С.М. Дарда. – Вид. 2-ге, без змін. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 336 с.
2. Нікіщенко Г. Підготовка дітей з вадами мовлення в компенсуючому дитячому садку (групі)./Г. Нікіщенко //Дитячий садок. – 2005. - №5. – Вкладка.
3. Шеремет М.К. Логопедія. Підручник, третє видання, перероблене і доповнене / За ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 672 с.

4. Дарда С.М. Корекційні заняття з логопедії в ДНЗ: у 2 частинах. Частина 2 /С.М. Дарда. – Вид. 2-ге, без змін. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 200 с.

5. Трофименко Л. Новий зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II-III ступенів /Л. Трофименко// Дефектологія. 2007. - №3. - С.34-40.

6. Концепція спеціальної освіти осіб з психічними та фізичними вадами в Україні //Вступ до спеціальності: Логопедія [Текст]: навч. посібник / І.М. Омельченко, В.В. Тарасун, Л.О. Федорович. – Кременчук: Християнська Зоря. 2011. – 416 с. – С. 310-334.

7. Чиркина Г.В. Программы дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нарушениями речи /Т.Б. Филичева, Г.В. Чиркина, Т.В. Туманова, С.А. Миронова, А.В. Лагутина. – М.: Просвещение, 2008. – 40 с.

8. Филичева Т. Б., Чиркина Г.В. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста: Практическое пособие./Т.Б. Филичева, Г.В. Чиркина. - М.: Айрис - пресс. 2004. - 224 с.

9. Крутій К.Л. Перспективно-календарне планування занять із навчанням мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПМ» ЛТД, 2005. – 192 с.

References

1. Darda S.M. Korektsiini zaniattia z lohopedii v DNZ: u 2 chastynakh. Chastyna 1 / S.M. Darda. – Vyd. 2-he, bez zmin. – Ternopil: Mandrivets, 2017. – 336 s.

2. Nikishchenko H. Pidhotovka ditei z vadamy movlennia v kompensuiuchomu dytiachomu sadku (hrupi). / H. Nikishchenko // Dytiachyi sadok. – 2005. - №5. – Vkladka.

3. Sheremet M.K. Lohopediia. Pidruchnyk, tretie vydannia, pereroblene i dopovnene / Za red. M.K.Sheremet. – K.: Vydavnychi Dim «Slovo», 2013. – 672s.

4. Darda S.M. Korektsiini zaniattia z lohopedii v DNZ: u 2 chastynakh. Chastyna 2 /S.M. Darda. – Vyd. 2-he, bez zmin. – Ternopil: Mandrivets, 2017. – 200 s.

5. Trofymenko L. Novyi zmist korektsiinoho navchannia z rozvytku movlennia ditei serednoho doshkilnoho viku iz ZNM II-III stupniv / L. Trofymenko // Defektolohiia. 2007. - №3. - S.34-40.

6. Kontsepsiia spetsialnoi osvity osib z psikhichnymy ta fizychnymy vadamy v Ukraini // Vstup do spetsialnosti: Lohopediia [Tekst]: navch. posibnyk / I.M. Omelchenko, V.V. Tarasun, L.O. Fedorovych. – Kremenchuk: Khrystyianska Zoria. 2011. – 416 s. – S. 310-334.

7. Chirkina H.V. Prohammy doshkol'nyh obrazovatel'nyh uchrezhdeniy kompensiruiushcheho vida dlia ditei s narusheniyami rechi / T.B. Filicheva, H.V. Chirkina, T.V. Tumanova, S.A. Mironova, A.V. Lahutina. – M.: Prosveshchenie, 2008. – 40 s.

8. Filicheva T.B., Chirkina H.V. Ustranenie obshcheho nedorazvitia rechi u ditei doshkolnoho vozrasta: Prakticheskoe posobie. / T.B. Filicheva, H.V. Chirkina. - M.: Ayris - press. 2004. – 224 s.

9. Krutii K.L. Perspektyvno-kalendarne planuvannia zaniat iz navchanniam movy i rozvytu movlennia ditei doshkilnoho viku. – Zaporizhzhia: TOV «LIPM» LTD, 2005. – 192 s.

Klyap M. I.

Ph.D. (pedagogy), associate professor,
assistant professor of physical rehabilitation department
SU “Uzhhorod National University”
e-mail: klyapmarianna@uzhnu.edu.ua

Ukraine, Uzhhorod

**Separate aspects of speech correction for children of senior preschool age
with general underdevelopment of speech**

The article highlights some features in the organization of corrective speech therapy work with children of the senior preschool age as a major stage of preparation for school.

The purpose of the article is to analyse separate directions of overcoming of lexical and grammatical speech disorders of preschool children with general underdevelopment of speech in the conditions of an educational institution.

Methods of analysis, comparison and systematization are used in the research.

On the basis of analysed domestic and foreign correction programs for children with speech impairments, it is proposed to implement a program that contains of two approaches (formation of lexical and grammatical components of speech). In the course of classes on the basis of available lexical themes, the expansion of vocabulary reserves is expected, the formation of the grammatical side of speech, coherent speech skills using games and exercises. As a result of the studies, the attention, imagination, thinking and creative abilities of the child will also be developed.

Keywords: *general underdevelopment of speech, lexical and grammatical components of speech, correctional programs, overcoming of language defects, children of the senior preschool age.*